

NORGES INDSKRIFTER

MED DE ÆLDRE RUNER.

UDGIVNE

FOR

DET NORSKE HISTORISKE KILDESKRIFTFOND

VED

SOPHUS BUGGE.

I.

CHRISTIANIA.

A. W. BRØGGERS BOGTRYKKERI.

1891—1903.

Kapitel III.

Salin er gjennem en Undersøgelse af de løse Gjenstande, paa hvilke vestgermanske Runeindskrifter er fundne, kommen til det Resultat, at der fra Hannover, særlig Egnene om Elbens Munding, i første Halvdel af 5te Aarh. gik en Kulturstrøm mod Vest over Havet til Mellem-England, og at de germanske Folk i Mellem-Europa har lært at kjende og bruge Runeskriften gjennem en Kulturstrøm, som ikke udbredte sig fra Goterne i det sydøstlige Europa, men som fra c. 475 af gik fra Norden over Hannover og derfra over Rhinlandene¹⁾. Denne Mening begrunder Salin derved, at alle de tyske Spænder (med Undtagelse af Freilaubersheim-Spænden), paa hvilke der findes Runeindskrifter, (saaledes bl. a. Spænder med firkantet Plade foroven, som Spænden fra Charnay og den større Spænde fra Nordendorf) viser Indflydelse fra Norden. Og Freilaubersheim-Spænden, som efter ham er et degenereret Eksemplar af en Spænde-Type, der ikke skyldes nordisk Indflydelse, har ifølge Salin sandsynlig været i Brug paa en Tid, da Ind-

¹⁾ O. v. Friesen S. 6 ff. meddeler et Uddrag af Salins Fremstilling og af hans Resultater, som han i ét og alt tiltræder.

flydelsen fra Norden allerede havde gjort sig gjældende. Salin mener dog ikke, at Sproget i de Indskrifter, der forekommer paa Spænder, som er fundne i Tyskland, skulde være nordisk.

Efter dette vil Runeforskere og Sprogforskere, naar de gaar ud fra Salins arkæologiske Udvikling, næsten nødvendig maatte slutte, at Mænd, som talte nordisk Sprog (væsentlig det samme Sprog som det, hvori de i de danske Moser forefundne Indskrifter er affattede), lærte Tyskerne Runeskriftens Tegn at kjende, og at Tyskerne saa anvendte Runerne i Indskrifter, der var affattede i deres egne tyske Sprogarter¹⁾. Da vi nu har al Grund til at tro, at Kundskab om Runernes Navne udbredtes samtidig med Kundskab om Runeskriftens Tegn og disses Lydværdi, bliver det, naar man slutter sig til Salins Fremstilling, nødvendigt eller ligger ialfald nær at antage, at de vestgermanske Folk af Nordisk-talende Mænd lærte at kjende 1) Runeskriftens Tegn; 2) Runerækken; 3) Runetegnenes Lydværdi; 4) Runernes Navne; 5) de med Hensyn til Indskrifternes Udførelse og Anbringelse gjældende traditionelle Skikke og Regler.

Jeg tror ikke, at Salin selv har gjort disse Slutninger. Han synes ikke at have truffet nogen Afgjørelse om, hvilket Sprog de Nordboer, som overførte Runeskriften til Tyskerne, talte og i sine Indskrifter brugte. Men Salins Fremstilling gjør det dog nødvendigt for mig at undersøge, om selve Runeskriftens Eiendommelighed taler for eller imod de nævnte Slutninger.

Af størst Betydning for dette Spørgsmaal er efter min Mening Runernes Navne. Spørgsmaalet bliver altsaa, om Vestgermanerne (særlig Angelsakserne) har faaet Kundskaben om Runernes Navne fra Mænd, som talte nordisk Sprog eller (uden Nordisk-talende Mænd som Mellemmænd) fra Gotisk-talende Mænd.

Spørgsmaalets Besvarelse vanskeliggjøres derved, at vi, som før udviklet, ikke kjender hverken de gotiske Runenavne eller de nordiske eller de vestgermanske i sine oprindelige Former. De gotiske Runenavne kjender vi kun af de ved høitysk Indflydelse forandrede Gjengivelser i Salzburg-Haandskriftet. De nordiske Runenavne kjender vi kun for de 16 Runer af den kortere Række, og kun i senere Optegnelser, af hvilke ingen forudsætter en Original ældre end 9de Aarh. De vest-

¹⁾ „Das gänzliche Fehlen von Runeninschriften auf den dem südgermanischen Strom angehörenden Altsachtypen (mit Ausnahme der degenerirten Fünfknopffibel von Freilaubersheim) würde demnach nicht auf einem Zufall beruhen, sondern darauf, dass das Alphabet des Wulfila die Runen verdrängte, und die Kenntniss der Runeninschrift in Mitteleuropa in Folge eines von Norden her über Hannover kommenden Einflusses Verbreitung erfahren hat. Hiermit ist selbstverständlich nicht gesagt, dass die Runeninschriften auch in sprachlicher Beziehung skandinavischen Ursprunges seien, denn in Wirklichkeit zeigen, wie oben nachgewiesen, die hier fraglichen Formen lokale Abweichungen und dasselbe dürfte der Fall hinsichtlich der Sprache der Runeninschriften sein, allein ebenso gewiss wie die Formen und Ausschmückung der Altsachen sich in den meisten Fällen nur durch einen nordischen Einfluss erklären lassen, ebenso gewiss ist es, dass die Kenntniss der Runen mit einer von Norden hervorbrechenden Strömung nach dem mittleren Europa gelangt ist“.

Disse Salins Ord om de vestgermanske Runeindskrifters Sprog kan jeg kun forstaa saaledes, at Sproget i de vestgermanske Indskrifter ikke er af skandinavisk Oprindelse, men viser Forskjelligheder derfra, som maa forklares af de paa de forskjellige Steder, hvor Indskrifternes Udførere hørte hjemme, forskjellige Sprogformer.

Herimod har jeg intet at anføre.

germanske Runenavne kjender vi kun i ags. Former og ikke fra ældre Tid end 9de Aarh.

Ved følgende Runer synes hverken Tegn eller Lydværdi eller Navn at give noget Bidrag til Besvarelsen af det her omhandlede Spørgsmaal: *f. u. a. r. g. w. h. n. i. p. e. m. l. ŋ. o. d.*

Heller ikke Navnet paa Runen for *k* og dennes Tegn synes at give noget væsentligt Bidrag til Afgjørelsen af det Spørgsmaal, om den vestgermanske Runeskrift stammer fra den nordiske eller fra den gotiske.

Det ags. Navn paa Runen for *k* er *cén*, som betyder »Fakkel«. Derimod er det nordiske Navn paa Runen for *k* *kaun*, som betyder »Byld«. Det ags. Navn synes at være opstaaet ved Omtydning. Men Formen af dette Navn kan lige godt være opstaaet ved Omtydning af en nordisk Navneform *kaun*, ældre **kaunn*, »Byld«, eller paa den anden Side ved Omtydning af en gotisk Navneform **kauns* »Byld«. Runens Navn giver altsaa intet Bidrag til Afgjørelsen af det her behandlede Spørgsmaal. Se om Runens Navn S. 74 f.

At den vestgermanske Runeskrift fra først af har havt det gamle Tegn for *k* \llcorner , viser dette Tegns Forekomst paa Charnay-Spænden. Henning og Wimmer læser ogsaa 2den Rune i 2den Linje paa Freilaubersheim-Spænden som *k*. Her er Runen høiere og navnlig nederste Ben længere end sædvanlig. Endelig har man læst det gamle Tegn for *k*, men med Vinkelens Aabning vendt mod Indskriftens Begyndelse, paa Spænden fra Balingen; men om dette sidste er sikkert, ved jeg ikke, da jeg selv ikke har seet Indskriften.

Formen af Runen for *k* i de vestgermanske Indskrifter fra Fastlandet giver derfor intet Bidrag til Afgjørelse af det her behandlede Spørgsmaal.

Runens sædvanlige Form i Ags. er \llcorner (en ret Stav med en nedadgaaende Skraastreg nede til høire). Denne Form er, som S. 31 f. bemærket, sandsynlig opstaaet af en ældre Form \llcorner . Denne sidste Form viser en mærkelig Overensstemmelse med Formen af *k*-Runen i Indskrifterne paa Kragehul-Spydstagen og paa Lindholm-Benstykket. Her vender Vinkelens Aabning ligeledes nedad, og fra Vinkelens Topunkt udgaar opad en lodret Stav. Dog rækker den nordiske Runeform ikke ned til de andre Runers Basis, medens Runen for *k* i den uoprindelige nordiske Form \llcorner har fuld Høide.

Da Runen for *k*, som navnlig Charnay-Spænden viser, fra først af i vestgermansk Runeskrift har havt Runens ældste Form, maa Overensstemmelsen mellem den ags. Runeform og den i Kragehul- og Lindholm-Indskrifterne forekommende Form snarest grunde sig paa en ensartet Udvikling hos Angelsakser og Nordboer. Mindre sandsynligt forekommer det mig, at den ags. Runeform skulde være paa-virket af en senere Indflydelse fra Norden.

Hvis den vestgermanske Runeskrift skulde stamme fra den nordiske, maatte det ags. Navn paa Runen for *p* være opstaaet af det nordiske Navn paa samme Rune. Man maatte da, saavidt jeg skjønner, snarest antage, at det ags. Runenavn *þorn* skulde forudsætte, at Runens Navn i Nordisk paa den Tid, da den vestgermanske Runeskrift opstod af den nordiske, endnu ikke var *þors* eller *þurs*, men **þorns* og at dette Navn af Nordboerne dengang blev forstaaet som »Torn«. Dette

synes mig vel ikke umuligt, men meget usandsynligt. Forholdet mellem det nordiske og det ags. Navn paa Runen synes at forklares langt rimeligere, hvis vi antager, at begge Navne har sin fælles Kilde i et gotisk Runenavn **þorns*, der havde Ordbetydningen »Torn«. Dette blev da i Vestgermansk i Overensstemmelse med det Appellativ, som betegnede »Torn«, til *þorn*. I Nordisk derimod fastholdtes ikke Sammenhængen med det Appellativ, som betegnede »Torn«, men det gotiske Runenavn **þorns* blev som Laanord i uforandret Lydform optaget som **þorns*, hvilket senere i Udtalen blev til *þors* og saa i den forandrede Lydform blev opfattet som en Betegnelse for en Jætte. Jfr. S. 75 ff.

Hvis denne sidste her fremstillede Opfatning er rigtig, gjendriver Navnet paa Runen for þ den Mening, at den vestgermanske Runeskrift skulde stamme fra den nordiske. Men jeg gjentager, at den Opfatning, som jeg har holdt for sandsynlig ved Formerne for Navnet paa Runen þ, ikke er nødvendig, og at dette Argument derfor ikke er afgjørende.

Rune 12 j har paa Charnay-Spænden og paa den ene Bezenye-Spænde Formen n. En dermed væsentlig identisk Form n forekommer i den blekingske Istaby-Indskrift og i den danske Indskrift paa Spydstagen fra Kragehul. Wimmer S. 123 holder Formen n for Runens oprindelige Form. Hvis dette er rigtigt, taler j-Runens vestgermanske Form hverken for eller imod den Mening, at den vestgermanske Runeskrift stammer fra den nordiske.

Derimod mener v. Grienberger (jfr. Kap. IV og v. Friesen S. 28 ff.), at en oprindeligere Form af j-Runen forekommer bl. a. paa Tune-Stenen. Hvis denne Mening er rigtig, slutter den vestgermanske Form af j-Runen sig nærmest til en mindre oprindelig nordisk Form af Runen, og man kunde da i j-Runens vestgermanske Form søge en Støtte for den Mening, at den vestgermanske Runeskrift stammer fra den nordiske. Men dette Argument forekommer mig ikke sikkert eller afgjørende.

Rune 13 heder i Ags. *éoh* eller *ih*, hvilket Ord betegner »Barlind, Taksus«. I de vestgermanske Indskrifter betegner Runen den *i*-Lyd, hvormed dens Navn, som havde Betydningen »Barlind«, begyndte. I Nordisk har Runen, som jeg har søgt at vise, betegnet en *e*-Lyd eller en *i*-Lyd, hvormed dens Navn, som havde Betydningen »Barlind«, begyndte. Derimod formoder jeg, at Runens gotiske Navn har været **iūs*, hvilket Ord havde Betydningen »Barlind«, og at Runen i Gotisk har betegnet Lyden *iu*.

Hvis dette er rigtigt, kunde man heri ville søge en Støtte for den Mening, at den vestgermanske Runeskrift stammer fra den nordiske.

Argumentet forekommer mig dog ikke afgjørende, thi man tør antage, at Runens Navn i de forskjellige germanske Sprog blev bestemt ved den Form, som Ordet for »Barlind« havde i vedkommende Sprog.

Særlig fremhæver jeg i denne Forbindelse Rune 15. Dens Form er i de ældste nordiske Indskrifter Y, senere A. Dens Lydværdi er i de urnordiske Indskrifter R (en af tonende *s* opstaaet *r*-Lyd); derimod kjender vi ikke Runens urnordiske Navn.

Runen har paa Charnay-Spænden, hvor den kun forekommer i Runerækken, Formen X, men dens Lydværdi kan her ikke sees. Den forekommer ikke i nogen

anden vestgermansk Indskrift fra Fastlandet; thi Indskrifterne paa Brakteaterne fra Dannenberg hører sammen med de nordiske Indskrifter, ikke med de vestgermanske. I Ags. har Runen Formen Ψ og regelmæssig Lydværdien x . Dens Navn er i Ags. *eolhx* (*elux*, *elx*, *ilcs*, *ilix*, *iolx*).

Om denne Rune søger jeg (jfr. S. 78 ff. og i det følgende) udførlig at begrunde følgende Meninger: Runens ældste Form er \mathbb{X} som paa Charnay-Spænden. Runen har i den ældste germanske, gotiske Runeskrift betegnet x . Dens Navn har i Gotisk været **ilx* (= **ilhs*), hvilket Ord har betegnet »Elg«. Runen er opstaaet af det latinske Tegn \mathbb{X} , og dens Navn **ilx* er en Omtydning af det latinske Bogstavnavn *ix*. Runens Navn blev med Bibeholdelse af det gotiske Nominativs-mærke *-s* overført som Laanord til Vestgermanerne og gjenfindes i det ags. Navn. Hos Angelsakserne bevarede Runen sin oprindelige Betydning x .

Derimod blev Runens Navn hos Nordboerne forandret til det nordiske Ord for »Elg«, hvilket endte paa *-r*, og derfor fik Runen i nordisk Runeskrift Lydværdien \mathfrak{R} (d. e. den af tonende *s* opstaaede *r*-Lyd).

Hvis denne min Mening om Rune 15 er rigtig, da viser Runens Form, Lydværdi og Navn afgjørende, at Vestgermanerne ikke kan have lært Runeskriften at kjende af Nordisk-talende Mænd, men at de maa have lært den at kjende (uden nordiske Mænd som Mellemmand) af Mænd, som talte gotisk Sprog.

Rune 16, hvis Navn har Betydningen »Sol«, heder hos Nordboerne *sól*, hvilket Ord er Hunkjønnsord. En ældre nordisk Navneform findes i Leiden-Rækken, skreven med Runer $\mathfrak{H}\mathfrak{N}\mathfrak{T}\mathfrak{N}$, med latinske Bogstaver *soulu* (udtalt **sölu*). Se om de nordiske Navneformer S. 52 f.

Runens ags. Navn var i vestsaksisk Sprogform *sigel*; hos Stephens 8 forekommer den ældre northumbriske Form *sygil*.

I Salzburg-Hskr. er det gotiske Navn paa *s* *sugil*.

Efter dette synes vi at maatte antage, at det ags. Navn paa Runen for *s* i sin Form har staaet nærmere ved Runens gotiske Navn end ved dens nordiske Navn. Vistnok kjender vi ikke den Form, som Runenavnet havde i urnordisk Sprog (jfr. S. 56 f.), men da Hunkjønnsformen **sölu* findes i Leiden-Rækken, er der Grund til at antage, at den urnordiske Form har stemt overens hermed. Runens ags. Navn *sygil* (*sigel*) synes derfor ikke at kunne være laant fra Runens nordiske Navn, men synes at maatte være laant fra Runens gotiske Navn.

Man tør vistnok ikke indvende, at Angelsakserne kunde have oversat Navnet og gjengivet det nordiske Navn **sölu* ved det ligebetydende ags. Navn *sigel*. Thi *sigel* (som vel snarest i Modsætning til oldn. *sól* var Intetkjønnsord) var ikke det sædvanlige ags. Ord for »Sol«, men er kun bevaret som et poetisk Ord for »Sol« i gamle Digte.

Derfor synes ogsaa Navnet paa Runen for *s* stærkt at tale imod den Mening, at den vestgermanske Runeskrift skulde være overført fra Folk, som talte nordisk Sprog.

Det vestsaksiske Navn paa Runen for *t* *tír* kan neppe anføres som Støtte for den Mening, at den vestgermanske Runeskrift skulde stamme fra den nordiske; thi Runens ældre ags. Navn er *tí*.

Runen for **b** har i Nordisk Navnet *bjarkan* n. I Ags. heder Runen *beorc* eller *berc*, hvilket er det Hunkjønnsord, som betyder »Birk«. I Salzburg-Hskr. er det gotiske Navn paa *b bercna*, hvilket Navn maa være Hunkjønnsord.

Der er altsaa mellem det gotiske Runenavn og det ags. Runenavn den Overensstemmelse, at de begge er Hunkjønnsord, medens Runens nordiske Navn i Modsætning hertil er Intetkjønnsord.

Jeg slutter heraf, at det ags. Runenavn og Runens Navn hos Vestgermanerne paa Fastlandet, hvilket forudsættes af det ags. Navn, ikke er overført fra Nordboerne, men fra Goterne. Ogsaa Navnet paa Runen for **b** synes derfor at tale imod den Mening, at den vestgermanske Runeskrift skulde være overført fra Mænd, som talte nordisk Sprog.

Efter den i det foregaaende givne Fremstilling maa jeg hævde, at Runeskriften ikke er ført over til de vestgermanske Folk fra Mænd, som talte nordisk Sprog, men middelbart eller umiddelbart, uden Nordboer som Mellemmænd, fra Gotisk-talende Mænd.

De arkæologiske Grunde, til hvilke Salin støtter sin Mening om, at Runeskriften er kommen til England og Tyskland over Hannover fra Norden, er jeg ikke kompetent til at bedømme, og jeg har ingen Grund til at betvivle deres Rigtighed og Vægt.

Fra runologisk Standpunkt vil jeg fremhæve, at jeg holder det for et bestemt Fremskridt hos Salin, i Forhold til f. Eks. Wimmer i Sønderj. Runemind. S. 10, at Salin søger bestemtere at følge de Veie, ad hvilke Runeskriften fra et enkelt germansk Folk i Sydøst er bleven overført til de øvrige germanske Stammer, og at han nøiagtigere søger at angive de forskjellige Tider, paa hvilke Runeskriften har naaet de forskjellige germanske Stammer.

Uagtet jeg ikke kan dele den Mening, at de Mænd, som først lærte Vestgermanerne Runeskriften at kjende, var Nordboer (altsaa Mænd, som talte nordisk Sprog), vil jeg dog ikke benegte Sandsynligheden af, at den Retning og Vei, ad hvilken Runeskriften ifølge Salin skal være kommen til de vestgermanske Folk, i det væsentlige stemmer overens med de historiske Forhold.

Det synes mig muligt med Salin at antage, at Runeskriften er kommen til Rhinegnene over Hannover nordfra, og dog samtidig med mig at antage, at Vestgermanerne har, uden Nordboer som Mellemmænd, faaet Kundskaben om Runeskriften fra Goterne.

Jeg finder det ikke usandsynligt, at denne Kulturstrøm, som Salin gjennem Oldsagerne, først og fremst gjennem Spænderne, tror at kunne følge, har i sit tidligere Løb staaet i Forbindelse med Langobarderne og deres nærmeste Naboer mod Øst, som ikke talte nordisk Sprog. Ved Kulturstrømmens første Bevægelse mod Syd har vel Angler, Friser og Sakser grebet ind.

Ifølge Salin udbreder den Kulturstrøm, som fører Runerne med sig, sig fra Norden og naar i sit sydligste Løb lige ind i Italien.

Dette stemmer med Hensyn til Strømmens Udgangspunkt i Tyskland og med Hensyn til dens Udbredelse længst mod Syd overens med det, som vi ved om Langobardernes ældste Boliger og Udbredelse i Europa.

Vi finder Langobarderne i den ældste Tid bosatte i det Lüneburgske, hvor en Afdeling af dem under Navn af Barder endnu sidder igjen i den tidlige Middelalder og hvor Stedsnavnet *Bardewik* ved Lüneburg endnu bevarer deres Navn. Langobarderne begyndte sin Hovedfremrykning mod Syd i 2den Halvdel af 5te Aarh. De naaede Donau Aar 487—488, og efterat de en Stund havde været bosatte i Pannonien, førte Alboin dem i 568 til Italien.

Det Sprog, som Langobarderne talte i Italien, var Høitysk og havde den høityske Forskyvning af Konsonanter (f. Eks. *z* for fællesgermansk *t*). Men meget tyder paa, at deres oprindelige Sprog har været nærmere beslægtet med Frisers, Anglers og Saksers Sprog, som da under deres Fremrykning sydover maa være blevet forandret ved Samfærdsel og Blanding med høityske Stammer. Jfr. Bruckner, *Die Sprachè der Langobarden* S. 24—32.

Vi ved, at paa en Tid, da de mod Syd fremrykkende Langobarders Hovedstyrke allerede havde naaet Donau, var en Del af Folket tilbage i det gamle Hjem i det Lüneburgske. Men efter de angelsaksiske episke Digtes Beretning om Hadhobarderne (d. e. de krigerske Barder) sammenstillet med Edda-Digte om Helges Kampe med Hqðbroddr (Hadhobardernes Repræsentant), synes vi tillige at maatte antage, at i første Halvdel af 6te Aarh. en Del af Langobarderne endnu boede ved Østersøen, i det nuværende Meklenburg og deromkring, og at de dengang færdedes paa Østersøen og førte Krig med Danerne¹).

Langobarderne var ikke en gotisk Stamme, saa at de gotiske Runenavne, der, som det synes, forudsættes af de ags. Runenavne, ikke oprindelig kan have tilhørt Langobardernes Sprog. Men det synes mig alligevel historisk forklarligt, at Langobarderne kan af Gotisk-talende Mænd have lært Runeskriften at kjende, hvilken Kundskab de saa, som jeg tænker mig, igjen førte over til flere i Tyskland boende Stammer.

Runeskriften er sandsynlig kommen til England allerede i det første Afsnit af Landets Bebyggelse ved germanske Stammer, og vel snarest fra Elb-Egnene. De germanske Stammer, som satte over til England, har sandsynlig allerede i sit Hjemland paa Fastlandet kjendt Runeskriften.

Hvis nu, som jeg formoder, Angler og Sakser har lært de Runenavne og Runetegn, som vi senere finder optegnet hos Angelsakserne, at kjende i oprindeligere Former af Langobarderne, saa maa disse allerede, førend de drog sydover til Donau og medens de endnu boede i det nordlige Tyskland, have kjendt den Runeskrift, som efter min Forudsætning er bleven overført til dem fra Gotisk-talende Mænd. Dette synes ogsaa historisk at kunne forklares.

Efterat Goterne fra Egnene ved Weichsel var dragne sydover, blev vistnok endnu en Stund en Del af dette Folk tilbage i Landskaberne syd for Østersøen, og Forbindelsen mellem Frænderne i Syd og i Nord blev opretholdt af Germaner, som drog fra Sydøst den gamle Handelsvei langs Dnjepr og Weichsel. Ved Weichsel og Oder boede vistnok endnu, efterat Goterne var dragne sydpaa, Flokke af andre germanske Stammer, som var beslægtede med Goterne.

¹) Se min Bog om Helge-Digtene S. 149—163. Jfr. Bremer i Pauls Grundriss² III S. 949 f.

(Trykt 28. Februar 1905.)

Det kan her nævnes, at det angelsaksiske Digt Widsiþ udtaler den Forestilling, at Kampene mellem Goter og Attilas Hunner finder Sted ved Weichsel-Skoven.

Salin antager i Overensstemmelse med flere andre Arkæologer, at germanske Oldsager i Midten af 4de Aarh. begynder at forsvinde i det nordlige Tyskland syd for Østersøen, og tidligere i Øst (i Pommern) end i Vest (i Meklenburg).

Den gamle Forbindelsesvei mellem Krim og Norden blev afbrudt, og ifølge Salins Mening fik den til Norden kommende Strøm, førend den fuldstændig standsede, en mere vestlig Retning, saa at den ikke gik over Øst-Preussen, men fik Retningen mod Danmark.

Jeg skal her ikke gaa ind paa Spørgsmaalet om, i hvilket Forhold disse Kulturbevægelser staar dels til Hunnernes Indfald, dels til Slavernes Indtrængen mod Vest.

Men nu har jeg foran nævnt, at Langobarderne paa den anden Side bredte sig fra sit Hjemland i det Lüneburgske ud mod Øst langs Østersøens sydvestlige Strand, efterat Hovedstyrken af deres Folk var dragen sydpaa til Donau.

Hvis Forholdene har været nogenlunde saadanne, som jeg her har fremstillet dem, er det let forstaaeligt, at Langobarderne i det nordlige Tyskland kunde fra Gotisk-talende Mænd enten umiddelbart eller middelbart faa Meddelelse om Runeskriften og Runenavnene.

Man kan vistnok imod disse Formodninger indvende, at der ikke findes nogen Runeindskrift, som godtgjør denne middelbare eller umiddelbare Forbindelse mellem Goterne og Langobarderne i det nordlige Tyskland.

Men at denne Indvending har liden Vægt, synes at fremgaa af følgende Kjendsgjærninger.

Runeskriften er, som jeg og siden Salin har godtgjort, opstaaet hos Goterne fjærnt i Sydøst, og dens rige Udvikling i Norden maa føres tilbage til denne sydeuropæiske gotiske Runeskrift. Og dog er der af denne sydeuropæiske gotiske Runeskrift (naar vi ser bort fra Ulfilas Bibelskrift) kun bevaret to meget korte, i nyere Tid fundne Indskrifter: den fra Pietroassa og den fra Kovel. (Om Runeindskriften fra Müncheberg hidrører fra en Goter eller en Eruler eller fra en Mand af en anden germansk Stamme, lader sig ikke sikkert afgjøre).

Derfor er det let forklarligt, at der ikke er os bevaret nogen Indskrift, som bestemt kan vise os den Vei, ad hvilken den gotiske Runeskrift naaede de andre vestgermanske Folk.

Ved min Fremstilling i det foregaaende er det naturligvis ikke min Mening at paastaa, at de paa det tyske Fastland bevarede Runeindskrifter derfor skulde være forfattede i langobardisk Sprog. Eftersom Runeskriften blev ført over til andre tyske Stammer, kunde disse naturligvis benytte Runerne til Indskrifter i sine egne Sprogarter.

Ved min Udvikling i det foregaaende har jeg hverken kunnet eller villet udtale nogen Tvivl om, at de i Tyskland fundne Spænder (med Undtagelse af Freilaubersheim-Spænden), som er forsynede med Runeindskrift, er opstaaede under Indflydelse fra Norden, saaledes som Salin mener. Men jeg tror, at min Frem-

stilling i det foregaaende viser Muligheden af, at nordtyske Folk og særlig Långobarderne omtrent samtidig kunde optage Spændeformer, som havde sin Oprindelse i det skandinaviske Norden, og middelbart eller umiddelbart fra Gotisk-talende Mænd faa Meddelelser om Runeskriften.

Under Kulturstrømmens følgende Løb var det da naturligt, at disse i sin Oprindelse nordiske Spænder og disse i sin Oprindelse gotiske Runer og Runenavne i Regelen fulgtes ad.

At Spændetypernes Historie her ikke overalt falder sammen med Runernes Historie, antager Salin selv, da han mener, at Freilaubersheim-Spænden, som er forsynet med Runeindskrift, ikke viser Spor af nordisk Indflydelse.

Uagtet Angelsaksernes Runeskrift efter min Mening middelbart stammer fra den gotiske Runeskrift og ikke fra den nordiske, vil jeg ikke benegte Muligheden af, at den ags. Runeskrift senere kan være bleven paavirket af den hos Nordboerne brugte Runeskrift.

Saaledes har jeg S. 100 erklæret det for muligt, at det ags. Runetegn for k kunde vise nordisk Indflydelse. Det er ikke udelukket, at Formen *tír* af det ags. Navn paa Runen for t kunde være paavirket af det nordiske Navn; jfr. S. 48.

Der er mellem Runeskriftens Anvendelse hos Angelsakserne og dens Anvendelse paa den skandinaviske Halvø den Overensstemmelse, at den længere Rækkes Runeskrift paa begge Steder, men ikke andensteds, bruges til Indskrifter paa faste Mindesmærker. Tidligst finder dette Sted i Norge og, som det synes, allertidligst i det sydvestlige Norge. Ogsaa her tør man tænke paa Muligheden af, at denne Overensstemmelse ikke er tilfældig, men grunder sig paa historiske Forbindelser. Dette er et Spørgsmaal, til hvilket jeg senere haaber at komme tilbage og da nærmere at kunne udrede.

I det foregaaende har jeg søgt at vise, at Runeskriften tidligst blev brugt af Goterne i det sydøstlige Europa og at disse allerede havde givet Runerne Navne, som stemte væsentlig overens med de Navne, som vi i senere Tider finder tillagte Runerne hos Angelsakserne og hos Nordboerne.

Fremdeles har jeg søgt at vise, at Kjendskab til Runerne og deres Navne ikke er kommen til Angelsakserne fra Nordisk-talende Mænd; men at Kundskab om Runerne og deres Navne fra Goterne er bleven udbredt paa den ene Side til Nordboerne og paa den anden Side, uden Nordisk-talende Mænd som Mellemmænd, til Angelsakser og til vestgermanske Folk paa Fastlandet.

Jeg tror altsaa, i Modsætning til O. v. Friesen S. 15 f., at det allerede ved de nævnte Kjendsgjærninger er godtgjort, hvad ogsaa de fleste Runeforskere antager, at Runenavnene i sin Oprindelse er gotiske og ikke kan skyldes en Reformation af Runeskriften, som senere skulde være foretagen, fordi den oprindelige Tradition var afbrudt.
